

ความรุนแรงในสถาบันการศึกษาไทย

Violence in Educational Institution

ชวลิต ว่องวาริทิพย์*

บทคัดย่อ

การศึกษาเป็นรากฐานที่สำคัญในการสร้างทรัพยากรบุคคลในประเทศ เพื่อเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศต่อไป สถาบันการศึกษาเป็นสถานที่ ที่สร้างวาทกรรมและเป็นเครื่องมือของรัฐ ในการส่งผ่านอุดมการณ์ และผลิตบุคลากรอันเป็นกำลังสำคัญของชาติในอนาคต เป็นที่ที่หลักสูตรการศึกษาของชาติ กำหนดลงไปว่า นักเรียน นักศึกษา ต้องเรียนอะไรและอย่างไรบ้าง นักเรียน นักศึกษาจึงต้องศึกษาให้ครบ ตามหลักสูตรที่กำหนดมาจากเบื้องบน หากศึกษาไม่ครบ ก็ไม่สำเร็จการศึกษาได้

ในสถาบันการศึกษามีความรุนแรงแฝงอยู่ ทั้งที่นักเรียน นักศึกษารู้ตัวและไม่รู้ตัว ความรุนแรง ไม่จำเป็นต้องทางกายภาพเพียงอย่างเดียว แต่มีทางโครงสร้างและวัฒนธรรมด้วย

Abstract

It is believed that schooling is one of the important processes to produce human resources. Yet, educational institutions has also been regarded as sites of contested discourses that the state and other parties imposing certain ideologies to people. This is because many rigid conditions in educational curriculums, which do not open so much space for individuals. One has to follow the rules, or else he or she would not fulfil as a graduate. All the above-mentioned is what this paper calls 'violence'. Such violence can be hidden silently without any awareness of the individuals, particularly those structural violence and cultural violence.

*บัณฑิตศึกษา สาขาวิชาภูมิภาควิทยา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

สังคมนิยมมหัศจรรย์ในวรรณกรรมไทยกับวาทกรรมแห่งความเป็นอื่น
Magical Realism in Thai Literature and the Discourse of the Other
สุรเดช โชติอุดมพันธ์¹

บทคัดย่อ

ในวงการวรรณกรรมไทยนั้น รูปแบบการประพันธ์แนวสังคมนิยมมหัศจรรย์นับว่าได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก นักเขียนในวงการไม่ว่าจะเป็นกนกพงศ์ สงสมพันธุ์ เรวัต พันธุ์พิพัฒน์ สิริวรรณ แก้วกาญจน์ ประชาคม ลุนาชัย และอุเทน พรหมแดง ต่างสร้างสรรค์งานเขียนที่มีกลิ่นอายของสังคมนิยมมหัศจรรย์ ทำให้มีการกล่าวขวัญถึงวรรณกรรมแนวนี้อย่างต่อเนื่อง เป็นที่ทราบกันดีว่าสังคมนิยมมหัศจรรย์เป็นรูปแบบการประพันธ์ที่มีต้นกำเนิดจากต่างประเทศและมีชุดแนวคิดและอุดมการณ์รองรับชัดเจน ในแง่หนึ่งอาจจะกล่าวได้ว่าสังคมนิยมมหัศจรรย์เป็นวาทกรรมที่มีกรอบและขอบเขต มีพัฒนาการที่ตอบโต้กับวาทกรรมสังคมนิยมที่พยายามนำเสนอว่าอิทธิทธิปาฏิหาริย์และเรื่องราวที่อยู่นอกระบบเหตุผลเป็น “ความเป็นอื่น” ที่ไม่สมควรให้ความสำคัญ บทความนี้จึงมุ่งศึกษาการนำรูปแบบการประพันธ์สังคมนิยมมหัศจรรย์มาใช้ในบริบทวรรณกรรมไทย เพื่อวิเคราะห์ความเหมือนและความแตกต่างในเชิงวาทกรรมแห่งความเป็นอื่น โดยมุ่งศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมไทย 3 เรื่อง คือ *โลกที่กระจัดกระจาย* ของสิริวรรณ แก้วกาญจน์ “แม่ดแห่งหุบเขา” ของกนกพงศ์ สงสมพันธุ์ และ *หมานคร* ของคายนุช

Abstract

Magical realism can be regarded as a trend to be reckoned with in the contemporary Thai literary scene. Various writers, including Kanokpong Songsompane, Rewat Panpipat, Siriworn Kaewkarn, Prachakom Lunachai, and Uthen Promdaeng, have tried their hand at this dynamic genre, popularizing it to the extent that the application of the genre in the local context has been a subject of continuing debate. It has been known that magical realism originates in other parts of the world and has its own well-theorized, complex ideologies, resulting in its discursive implications that have developed in opposition to those of realism. It criticizes how realism downplays the occurrence of supernatural and supranational events, the act of which forms part of the discursive practice of realism to turn this more arcane side of nature into “the other” that should not be taken seriously. This essay is aimed to analyze the transference of the genre of magical realism from its foreign origins to Thailand, as well as its similarities and differences in terms of the discourse of “the other”, by using as examples three literary works: *The Scattered World* by Siriworn Kaewkarn, “The Witch of the Valley” by Kanokpong Songsompane, and *Citizen Dog* by Koynuch.

¹ อาจารย์ประจำภาควิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นิเวศสำนึกแบบองค์รวม ในนวนิยาย *To a God Unknown* ของจอห์น สไตน์เบ็ค

Ecological Holism in John Steinbeck's *To a God Unknown*

วศินรัฐ นวลศิริ*

บทคัดย่อ

บทความนี้วิเคราะห์นวนิยายของจอห์น สไตน์เบ็คเรื่อง *To a God Unknown* (1933) เพื่อศึกษามุมมองของนักเขียนที่มีต่อสภาวะแวดล้อม บทความนี้พิจารณากระบวนการเรียนรู้ของตัวละครเอกสู่ความเป็นหนึ่งเดียวกับสิ่งแวดล้อมได้อย่างสมบูรณ์ โดยสำนักแห่งความเป็นหนึ่งเดียวของตัวละครเอกกับธรรมชาติเกิดขึ้นควบคู่ไปกับความเข้าใจในความเป็นหนึ่งเดียวของมนุษย์กับสังคม ดังเห็นได้จากการรับรู้ของตัวละครเอกที่ไร้ซึ่งการแบ่งแยกในประเด็นทางศาสนาและเพศสถานะ บทความนี้เสนอความคิดว่า สไตน์เบ็คสร้างสำนึกที่มีต่อสิ่งแวดล้อมเป็นแบบองค์รวมเพื่อเสนอเป็นแนวทางในการอยู่ร่วมกันได้อย่างกลมกลืนและเป็นอันหนึ่งอันเดียวของมนุษย์กับโลกธรรมชาติและมนุษย์กับสังคม

Abstract

This paper analyzes John Steinbeck's *To a God Unknown* (1933) from an ecocritical standpoint in order to examine his environmental vision. This paper focuses on the development of the protagonist's oneness with nature. This parallels his gradual understanding of the oneness between humans and their social environment, for he has adopted a non-discriminatory attitude with respect to religion and gender. I will argue that Steinbeck forms this notion of "ecological holism" to establish the harmonious co-existence between humans and the natural world as well as among individuals in society.

*วศินรัฐ นวลศิริ สำเร็จการศึกษาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาอังกฤษ จากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปัจจุบันเป็นนิสิตปริญญาโท ภาควิชาภาษาอังกฤษ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยได้รับทุนจากมหาวิทยาลัยนเรศวร บทความฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ในระดับบัณฑิตศึกษา

Body as Text of Resistance: Jessica Hagedorn's Representations of
the Female Body and the Philippines in Dogeaters

การใช้สรีระเป็นตัวแทนของการต่อต้านผ่านภาพแทนของผู้หญิงและประเทศฟิลิปปินส์
ในนวนิยาย ของ เจสสิกา แฮกเตอร์น เรื่อง ด็อกอีทเตอร์ส

ดร. ชลาริป์ วสุวัต

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาวิเคราะห์ทฤษฎีการเขียนนวนิยายเรื่อง ด็อกอีทเตอร์ส ของนักเขียนชาวอเมริกันเชื้อสายฟิลิปปินส์ เจสสิกา แฮกเตอร์น ในแง่ที่เป็นทั้งงานวรรณกรรมขัดขึ้น (Resistance) และวรรณกรรมเยียวยา (Healing) ในเวลาเดียวกัน กล่าวคือ นวนิยายเล่มนี้ต่อต้านทฤษฎีการเขียนแนวชนบซึ่งไม่สามารถนำเสนอประเด็นปัญหาของผู้หญิงที่ถูกสังคมละเลยได้อย่างบรรลุผลซึ่งจะทำให้เกิดการบิดเบือนได้ง่าย เพราะต้องอาศัยวาทกรรมหลัก (Dominant Discourse) เป็นสื่อกลางทำให้ต้องอาศัยเสียงของผู้ที่มีสิทธิพิเศษ หรือเสียงของผู้ชายเป็นผู้พูดแทนผู้หญิงกลุ่มนี้

ด็อกอีทเตอร์ส วิพากษ์ลัทธิจักรวรรดินิยมของสหรัฐอเมริกา และนำเสนอผลกระทบของลัทธิดังกล่าวต่อประเทศ ฟิลิปปินส์ รวมทั้งผู้หญิงที่ถูกสังคมละเลย และถูกกดขี่ซ้ำซ้อนในลักษณะที่เลียดจำกดของกระบวนทัศน์ทางวรรณกรรมแนวชนบ แฮกเตอร์นเสนอทางเลือกใหม่ในการนำเสนอประสบการณ์หลังอาณานิคมของผู้หญิงฟิลิปปินส์ผ่านทางสรีระของผู้หญิงซึ่งทำหน้าที่เป็นเสมือนตัวแทนที่สะท้อนภาพแทนของประเทศฟิลิปปินส์ภายใต้การปกครองและการบริหารประเทศของประธานาธิบดี มาร์คอส การนำเสนอเช่นนี้ทำให้เห็นว่าลัทธิจักรวรรดินิยมของสหรัฐส่งผลกระทบต่อผู้หญิงฟิลิปปินส์ เอกภพที่ได้รับจากสหรัฐมิได้นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงในประเทศและชีวิตของผู้หญิงฟิลิปปินส์เลย แฮกเตอร์นแสดงให้เห็นว่า สหรัฐอเมริกายังคงเผยแพร่วัฒนธรรมจักรวรรดินิยมตลอดมาผ่านทางภาพยนตร์ฮอลลีวูด และธุรกิจเกี่ยวกับความงาม

การบริโภคสื่อภาพยนตร์ฮอลลีวูดอย่างไม่มีขีดจำกัดของชาวฟิลิปปินส์นำไปสู่การซึมซับเอาอัตลักษณ์ของชาวตะวันตกมาเป็นของตน ยิ่งไปกว่านั้นยังมีการดูถูกวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนว่าต่ำต้อยกว่าวัฒนธรรมตะวันตก นอกจากนี้ระบอบการปกครองแบบเผด็จการภายใต้การครอบงำของสหรัฐ และความพยายามของผู้นำประเทศที่จะพัฒนาประเทศให้ทันสมัยโดยการส่งเสริมธุรกิจการท่องเที่ยวทำให้มีการควบคุม และแสวงหาผลประโยชน์จากเรือนร่างของผู้หญิงที่ถูกมองว่า "สวย" ตามมาตรฐานความงามแบบตะวันตก แต่มักถูกละเลยจากสังคม เช่น นางงาม หญิงขายบริการทางเพศ และนางบำเรอของนาย

อาจารย์ ดร. ชลาริป์ วสุวัต จบศิลปศาสตรบัณฑิต (ภาษาอังกฤษ) เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง จาก มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ อักษรศาสตรมหาบัณฑิต (ภาษาอังกฤษ) จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้รับทุนฟูลไบรท์ ไปศึกษาต่อระดับมหาบัณฑิต (ภาษาอังกฤษ) จาก San Diego State University สหรัฐอเมริกา และได้รับทุนทบวงมหาวิทยาลัยไปศึกษาต่อระดับดุษฎีบัณฑิต (ภาษาอังกฤษ) จาก Arizona State University สหรัฐอเมริกา ปัจจุบันรับราชการเป็นอาจารย์ประจำภาควิชาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Kincaid's Annie John: A Search for Independence

แอนนี่ จอห์น: เสียงเพรียกแห่งอิสรภาพ

Ms. Kopphorn Maneerat

นางสาว กอปรพร มณีรัตน์

Abstract

Annie John thoroughly focuses on a life of an adolescent girl who is struggling through serial changes and difficulties upon reaching puberty. Beside her body's changes, Annie's biggest worry is about her relationship with her mother which deteriorates at the same time her relationship with other female characters develops. Starting from a very close and almost inseparable bond with her mother, Annie John, the protagonist, ends the novel in a great desire of being as apart as possible from her once-beloved mother.

Apart from its universal aspect of adolescent psychology, Annie John's struggle taking place in the significant setting of the British-colonized Antigua implies a larger deterioration and suffrage the people of the island had to undergo. Annie's declining bond with her mother and sense of attachment to her homeland, in other words, represents the exploited lives of those who have experience in being under British colonization. Annie John's struggle in coping with the changes upon her puberty-reaching state especially with the transforming relationship with her mother and other female characters represents the experience of the Antiguans, while having been oppressed by the British colonization, craved for their genuine independence.

In this research paper, the writer will focus on four significant points regarding. Annie in her puberty reaching, its representation and implication along with the applicable theories of Postcolonialism and Orientalism. The first concentration is about Annie's struggle to cope with the changes and difficulties upon her adolescence which parallels the changes Antigua and its indigenous habitants had to face during the period of British colonization. The second point the writer would like to focus is the unequal, uneven and difficult relationship between Annie and her mother which is similar to the relationship of the indigenous inhabitants and the colonizers. Besides Annie's relationship with her mother, the third focus of this research paper will explore the relationship between Annie and other female characters in the story who reveal the favorable aspects of Antigua culture and identity or the unfavorable aspects of British colonization imposed upon certain characters. Lastly, Annie's final decision to leave her mother and the island of Antigua will be the final focused point which implies the ideal independence and self autonomy the colonized Antiguans have always longed for.

In conclusion, this research paper aims to explore the message of Kincaid's Annie John that it is not simply a story of an adolescent girl and the conflicts she encounters upon puberty-reaching but a diatribe against British colonization and its legacies imposed upon her homeland Antigua and lives of its indigenous inhabitants. Annie John's search for herself autonomy, in other words, parallels to the colonized Antigua's desire for their national autonomy.

บทคัดย่อ

เรื่อง แอนนี่ จอห์น เขียนโดย จาไมก้า คิงเคด นำเสนอเรื่องราวของเด็กสาววัยรุ่น ผู้เผชิญกับความเปลี่ยนแปลงและความยุ่งยากต่างๆ ในขณะที่เธอกำลังโตเป็นสาว นอกจากความรู้สึกว่าหัวใจเกี่ยวกับสภาพร่างกายที่เปลี่ยนแปลงไปนั้น แอนนี่ยังรู้สึกวิตกกังวลกับความสัมพันธ์ของเธอกับมารดา ซึ่งนับวันจะย่ำแย่ลง ในขณะที่เดียวกับที่แอนนี่ได้สานสัมพันธ์กับตัวละครอื่นๆ ในเรื่อง แม้ว่าแอนนี่ จอห์นผู้เป็นตัวเอกของเรื่องจะดูใกล้ชิดและผูกพันกับมารดาของเธอราวกับว่าทั้งสองไม่สามารถแยกจากกันได้เลยในตอนต้นของเรื่อง เรื่องราวกลับจบลงที่ความปรารถนาของแอนนี่ที่จะไปให้พ้นจากมารดาผู้เคยเป็นที่รักยิ่งของเธอ

เรื่องราวของแอนนี่ จอห์นไม่เพียงแต่นำเสนอ หลักจิตวิทยาวัยรุ่นเท่านั้น แต่เรื่องราวซึ่งดำเนินไปในฉากของเกาะแอนติกัวในยุคที่ตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษ กลับแสดงให้เห็นความทุกข์ยากลำบากที่เลวร้ายกว่าความลำบากของแอนนี่ จอห์นโดยนัยว่า ชาวแอนติกัวนั้นต้องได้รับความเจ็บปวดและยากลำบากจากการล่าอาณานิคมเป็นอันมาก เช่นเดียวกัน ความสัมพันธ์ระหว่างแอนนี่ กับมารดา และความรู้สึกผูกพันกับดินแดนมาตุภูมิที่เสื่อมถอยลง แสดงให้เห็นประสบการณ์อันเลวร้าย และถูกเอารัดเอาเปรียบของชาวแอนติกัวผู้ตกอยู่ในอาณัติของนักล่าอาณานิคมชาวอังกฤษ การที่แอนนี่พยายามเผชิญหน้า และดิ้นรนกับการเปลี่ยนแปลงในชีวิตช่วงวัยรุ่น โดยเฉพาะกับความสัมพันธ์ที่ราวฉาบกับมารดา และความสัมพันธ์กับตัวละครอื่นๆ ในเรื่องนั้น เป็นอุปมาแสดงให้เห็นว่า ชาวแอนติกัวในยุคอาณานิคมเอง ก็ดิ้นรนต่อสู้เพื่อจะหลุดพ้นจากการครอบงำของอังกฤษ และเพื่อได้มาซึ่งเอกราช

ประเด็นหลักของสารนิพนธ์ฉบับนี้ เกี่ยวข้องกับช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของแอนนี่ ที่กำลังเติบโตจากวัยรุ่น ไปเป็นผู้ใหญ่ ความหมายโดยนัย และความซับซ้อนของเรื่องราว โดยยึดทฤษฎี Postcolonialism และ Orientalism เป็นหลักในการวิเคราะห์ ประเด็นแรกที่ต้องพิจารณาคือ ความพยายามดิ้นรนของแอนนี่ที่จะรับมือกับความเปลี่ยนแปลงและความยุ่งยากใจต่างๆ ที่เกิดขึ้นในช่วงที่เธอจะโตเป็นผู้ใหญ่นั้น มีความคล้ายคลึงกับประเทศแอนติกัวและประชาชนชาวแอนติกัว ผู้ดิ้นรนต่อสู้กับความลำบากยุ่งยาก ที่เกิดจากการล่าอาณานิคมของอังกฤษ ประเด็นที่สองนั้นนำเสนอ ความสัมพันธ์ที่ไม่เสมอภาค ไม่ราบรื่น แต่เต็มไปด้วยอุปสรรคระหว่างแอนนี่และมารดา ซึ่งคล้ายคลึงกับสภาพความสัมพันธ์ของชาวแอนติกัว และนักล่าอาณานิคมชาวอังกฤษ ประเด็นที่สามนั้น เกี่ยวเนื่องกับความสัมพันธ์ของแอนนี่กับตัวละครอื่นๆ ในเรื่อง ซึ่งบ้างก็แสดงให้เห็นมุมมองที่นายกองชื่นชม ของวัฒนธรรม รากเหง้าของชาวแอนติกัว บ้างก็แสดงให้เห็นถึงลัทธิล่าอาณานิคมที่ครอบงำความคิดของตัวละครหลายๆ ตัวในเรื่อง ประเด็นสุดท้าย เน้นที่การตัดสินใจของแอนนี่ ที่จะไปจากอ้อมอกของมารดา และมาตุภูมิ ซึ่งสื่อให้เห็นอิสรภาพ และเอกราชซึ่งชาวแอนติกัวปรารถนาที่จะได้รับอย่างแรงกล้าในยุคที่ตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษ

สรุปได้ว่า สารนิพนธ์ฉบับนี้มุ่งที่จะค้นคว้าข้อความนัยยะที่จาไมก้า คิงเคดต้องการนำเสนอผ่าน เรื่องราวชีวิตของแอนนี่ จอห์น ซึ่งมีได้เป็นเพียงเรื่องราวชีวิตของเด็กสาวชาวแอนติกัวธรรมดาคนหนึ่ง ผู้ดิ้นรนกลับความเปลี่ยนแปลงในช่วงวัยรุ่น หากแต่เป็นคำตำหนิและการต่อต้านลัทธิล่าอาณานิคมของอังกฤษ และผลพวงอันเลวร้าย ที่ครอบงำประเทศแอนติกัวและชาวแอนติกัวในยุคอาณานิคม การค้นหาอิสรภาพของแอนนี่ จอห์น จึงเป็นตัวแทนของ ชาวแอนติกัวผู้แสวงหา และรอคอยเอกราชของชาติตน

วรรณกรรมกับความเป็นธรรม: การศึกษาเรื่องสั้นเวียดนามยุคหลังสงคราม

โดย อาจารย์ ดร. มนริรา ราโท

บทคัดย่อ

ปี ค.ศ. 1975 เป็นปีที่มีนัยยะสำคัญในประวัติศาสตร์เวียดนาม ชัยชนะของเวียดนามเหนือต่อ กองทัพอเมริกาและเวียดนามใต้ทำให้สงครามอันยาวนานและโหดร้ายได้สิ้นสุดลงและเวียดนาม ได้รวมเป็นหนึ่งเดียวอีกครั้ง การปรับเปลี่ยนจากยุคสงครามสู่สันติภาพทำให้เวียดนามเริ่มพัฒนา ประเทศทางด้านเศรษฐกิจและสังคม อย่างไรก็ตาม ชาวเวียดนามก็ไม่สามารถชื่นชมกับชัยชนะ ได้นานนักอันเนื่องจากการตระหนักถึงความจริงในยุคหลังสงคราม เช่น คอร์รัปชัน รัฐกุมอำนาจ ไว้ที่ส่วนกลางมากเกินไป การเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจและสังคมทำให้นักเขียนและ ปัญญาชนเริ่มตระหนักว่าอุดมการณ์ในช่วงสงครามนั้นไม่เหมาะสมกับสังคมยุคหลังสงครามที่ซับซ้อนมากขึ้น ประเด็นที่นักเขียนให้ความสนใจมากคือความเป็นธรรมในสังคมและการประเมิน คุณค่าของมนุษย์ บทความวิจัยชิ้นนี้มุ่งวิเคราะห์ว่าเรื่องสั้นเวียดนามในยุคหลังสงครามแสดงให้เห็นถึงความซับซ้อนของแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นธรรมได้อย่างไร ข้อสังเกตเบื้องต้นประการ หนึ่งคือวรรณกรรมเวียดนามยุคสงครามได้สะท้อนให้เห็นว่าคุณค่าของบุคคลนั้นขึ้นอยู่กับความ รักชาติและการเสียสละเพื่อประเทศ แต่วรรณกรรมยุคหลังสงครามได้พยายามที่มองบุคคลใน ฐานะที่ปัจเจกบุคคล กล่าวโดยสรุปคือเรื่องสั้นยุคหลังสงครามพยายามชี้ให้เห็นว่าความเป็น ธรรมนั้นซับซ้อนเพราะไม่ได้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความคิดเรื่องชาติเท่านั้นแต่ยังมีส่วนสัมพันธ์ กับแนวคิดอื่นๆ เช่น ชนชั้นและเพศสถานะ

คำนำ

ในวาระครบรอบ 30 ปีหลังจากที่สงครามเวียดนามได้ยุติลงในปี ค.ศ. 1975 นักเขียนหญิง Pham Thi Hoai ซึ่งมีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักกันดีทั้งในประเทศและนอกประเทศได้เสียดายถึงเหตุการณ์และ ความรู้สึกของเธอเมื่อ 30 ปีที่แล้ว

*On 27 April, holding a paper-and-toothpick-flag poised over Ba Ria, I cried like every one else. But mine were not tears of victory. I knew nothing of the price of victory. My tears were tears of farewell. The war had known me. Now it was my turn to get used to its departure. Who would replace it to wink at me? What would remain after the war?*¹

¹ Pham Thi Hoai, 29 April 2005, translated by Nguyen Nguyet Cam and Peter Zinoman, in [www. OpenDemocracy.net](http://www.OpenDemocracy.net)